ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

Fondator
ION BERCIU

Editor
GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial:
Acad. MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca
ADRIAN CIOROIANU - Universitatea București
MONOK ISTVÁN - Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár és Információs Központ, Budapest
IOAN OPRIȘ - Universitatea „Valahia", Târgoviște
ION CÂRJA - Universitatea „Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca
COSMIN BUDEANCĂ - Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc, București

Colegiul de redacție:

TUDOR ROȘU - redactor șef
IOANA URSU - secretar de redacție
ADINA BOGDAN - membru
DIANA CIUGUDEAN - membru
MARIUS CRISTEA - membru
SIDONIA OLEA - membru
DRAGOȘ URSU - membru

Adresa de corespondență:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
510010 ALBA IULIA
Str. Mihai Viteazul, 12-14
Tel. 0258/813300

Mailing address:
MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII
RO – 510010 ALBA IULIA
12-14, Mihai Viteazul St.
Tel. (+40) (258) 813300

revista.apulum@yahoo.com, www.mnuai.ro

Autorii își asumă întreaga răspundere pentru conținutul studiilor. Materialele nepublicate nu se restituie autorilor.

© 2026 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA
ISSN – 1013-428X
ISSN – 2247 – 871X
ISSN-L – 2247 – 871X

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII ALBA IULIA

A C T A M V S E I A P V L E N S I S

APVLVM

LXIII

series ***HISTORIA & PATRIMONIUM***

ALBA IULIA

MMXXVI

Tehnoredactare: DRAGOȘ URSU, IOANA URSU
Realizare copertă și prelucrare imagini: ANCA DREGHICIU
Corectură: IOANA URSU
Traducerea rezumatelor şi verificarea textelor în limba engleză: ADINA BOGDAN

SUMAR
CONTENTS - SOMMAIRE - INHALT

HISTORIA RECENTIORUM AEVORUM ATQUE HODIERNA

IOAN OPRIȘ, Despre desăvârșirea demersului unionist (1914-1920) / *On Carrying Out the Unionist Movement (1914-1920)* 1

DUMITRU-CĂTĂLIN DRĂGHICI, Apărarea pasivă în România interbelică. Organizare, reglementare și funcționare în Ținutul Mureș (1938-1940) / *Passive Defence in Interwar Romania. Organization, Regulation and Operation in the Mureș Region (1938-1940)* 35

BIOGRAPHIAE

RĂZVAN MIHAI NEAGU, Filantropia ca mod de viață. Între Reghin, Sibiu, Szolnok și Turda. Date despre viața și activitatea unei personalități greco-catolice uitate: Iuliu Bardoși (1840-1915) / *Philanthropy as a Way of Life: Between Reghin, Sibiu, Szolnok, and Turda. Data About the Life and Activity of a Forgotten Greek-Catholic Personality: Iuliu Bardoși (1840-1915)* 53

GABRIEL HOZA, O inimă între două lumi. Episcopul Iuliu Hossu în corespondența cu familia / *A Heart Between Two Worlds. Bishop Iuliu Hossu in Correspondence with His Family* 99

NICOLAE TEȘCULĂ, Preoți români în satele de la Izvoarele Hârtibaciului la începutul secolului XX / *Romanian Priests in the Villages of Hârtibaciu Springs at the Beginning of the 20th Century*.....125

HISTORIA CULTURALIS

SILVIU-IULIAN SANA, Date noi despre două tipărituri din secolele XV și XVI în colecțiile Bibliotecii Județene „Gheorghe Șincai" Bihor/ *New information about two prints from the 15th and 16th centuries in the collections of the "Gheorghe Șincai" Bihor County Library*.....135

DANIELA DUMITRESCU, Conștiința națională în teatrul românesc în secolul al XIX-lea / *National Consciousness in 19th-Century Romanian Theatre*.....149

ADRIANA ȚUȚUIANU, Câteva considerații asupra portului popular din zona Munților Apuseni (Județul Alba) / *Some Considerations on the Folk Costume in the Apuseni Mountains Area (Alba County)*.....159

MUSEOLOGIA ET PATRIMONIUM

MIRCEA GLIGOR, Crucea-troiță ca simbol / *Roadside Shrines and Wayside Crosses as Symbols*……193

TUDOR ROȘU, Temnița lui Crișan / *Crișan's Confinement Site*……233

DRAGOȘ URSU, Destinul portretelor votive ale regilor Ferdinand și Maria din Catedrala Încoronării: noi contribuții documentare / *The Fate of the Votive Portraits of Kings Ferdinand and Maria in the Coronation Cathedral: New Documentary Contributions*.....245

IOANA URSU, Reorganizarea expozițională a Muzeului Unirii din anul 1968: pregătirile pentru semicentenarul Unirii / *The Reorganisation of the Exhibitions at the Museum of the Union in 1968: Preparations for the 50th Anniversary of the Great Union of 1918*.....259

RECENSIONIS

Carmen Stînea, Petru Stînea, *Istoria primei comunități românești din S.U.A. Little Romania din orașul Cleveland, Ohio (1890-2025)*, Alba Iulia – Cluj-Napoca, Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia – Editura Mega, 2026 (Tudor Roșu).....279

Árpád Róbert Berekméri, Edina Gordán, *Kollégiumból a halálba! Szabó Árpád és Ágai László kollégiumi tanárok hadinaplói* / *Din colegiu la moarte! Jurnalele de război ale profesorilor Árpád Szabó și László Ágai*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2025 (Nagy József Gábor) 283

Lista autorilor */ Authors' list* ……...…… ….……287

REORGANIZAREA EXPOZIȚIONALĂ A MUZEULUI UNIRII DIN ANUL 1968: PREGĂTIRILE PENTRU SEMICENTENARUL UNIRII

Ioana URSU
Muzeul Național al Unirii Alba Iulia

The Reorganisation of the Exhibitions at the Museum of the Union in 1968: Preparations for the 50th Anniversary of the Great Union of 1918

ABSTRACT

This article examines the institutional and museological transformations of the Museum of the Union in Alba Iulia in the years preceding the fiftieth anniversary of the Great Union of 1918. Drawing primarily on unpublished documents preserved in the museum's archives, the study reconstructs the administrative initiatives, scientific projects, and exhibition plans developed between 1966 and 1968. A particular attention is given to the efforts of the museum's staff to secure institutional recognition, additional exhibition spaces, and resources for the creation of a museum dedicated to Romanian national unity.

The article also explores the relationship between local museum initiatives and the cultural policies of the Romanian communist regime, highlighting the convergence between the museum's aspirations for institutional development and the political instrumentalising of national history. The proposals advanced by museum specialists reveal both their professional ambitions and their adaptation to the ideological discourse of the period. The analysis of the exhibition programme also reveals how national unity became the organising principle of a historical narrative shaped by both scholarly traditions and the ideological priorities of the period. The preparations for the 1968 anniversary thus emerge as a decisive moment in the museum's history, laying the institutional and conceptual foundations for the reorganisation of its permanent exhibitions.

Keywords: Museum of the Union, Alba Iulia, 1968, Great Union, museum history, permanent exhibitions, cultural policies, national identity.
Cuvinte-cheie: Muzeul Unirii, Alba Iulia, 1968, Marea Unire, istorie muzeală, expoziții permanente, politici culturale, identitate națională.

Expoziția permanentă a Muzeului Național al Unirii pune probleme suficient de interesante legate nu doar de muzeologie și de natura muzeului, de colecții, moduri de expunere, bunuri culturale și reproduceri, ci, în special, de discurs (istoric și muzeal), de politicile culturale ale regimului comunist din România, de dezvoltarea muzeelor la nivel național, de identitate și de construcția identității naționale, de mituri istorice și mitologii politice.

Rămân absolut fascinante evenimentele, temele de studiu și biografiile care se află mereu la intersecția mai multor lumi, pe care le putem accesa sau înțelege diferit, în propriul context, cu ajutorul lupei sau instrumentelor de înțelegere (și metodologie) oferite de istoric sau cercetător, iar astfel de temă o constituie expoziția permanentă de arheologie și istorie a Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia.

Articolul de față a pornit dintr-o curiozitate sinceră aflată la intersecție cu dorința de analiză a discursului muzeografic propus de o expoziție permanentă atât de longevivă. Pe măsura adâncirii în cercetare, fascinația pentru eforturile depuse de specialiștii din echipele anterioare ale muzeului a crescut, dând la iveală „rădăcinile" expoziției permanente a muzeului: reorganizarea expozițională din anul 1968-1975.

Muzeul Unirii a preluat moștenirea și patrimoniul primului muzeu de istorie din Alba Iulia, fondat la 1888, al cărui director a fost Adalbert (Bela) Cserni. După distrugerile Primului Război Mondial, muzeul și-a reluat treptat activitatea, iar în anul 1929, în contextul revenirii familiei regale a României la Alba Iulia în cadrul Serbărilor Unirii (mai 1929), cu o colecție îmbogățită prin donația ASTRA, instituția a fost inaugurată sub numele de Muzeul Unirii.

Spațiul în care era amplasat acum muzeul (care până în 1929 locuise într-o clădire din Orașul de Jos albaiulian) se afla în aripa nord-estică a ansamblului Catedralei Încoronării. Muzeul a locuit aici până în 1967, după care își va trece patrimoniul în cele două mari clădiri ce avuseseră până atunci destinație miliară: Sala Unirii și clădirea Babilon.

În privința trecerii clădirilor militare în proprietatea muzeului, istoricul Gheorghe Anghel, muzeograf al instituției în perioada 1959-1971 și directorul ei între 1971-1994, oferă două versiuni: pe de o parte, zvonul privind vizita unui general impresionat de starea jalnică a clădirii Sălii Unirii și dornic de a transfera altor instituții responsabilitatea degradărilor[1], iar pe de alta – o vizită cu un impact direct: sosirea lui Nicolae Ceaușescu în Alba Iulia în octombrie 1966. În cele din urmă, poveștile converg, în paralel cu strădaniile personalului muzeului de a obține schimbarea categoriei muzeale și a dezvolta, cultural, prin muzeu, un oraș-simbol care avea multe de oferit din punct de vedere al discursului public – iar conducerea politică a înțeles acest lucru.

Lucrurile au început cu vizita inopinată a lui Nicolae Ceaușescu în Alba Iulia din octombrie 1966[2]. Gheorghe Anghel, director al muzeului în perioada 1971-1994 și muzeograf principal în perioada 1959-1971[3], povestește, într-un interviu de istorie orală acordat istoricului Dragoș Ursu:

> „*Dragoș Ursu:* Și ajungem la prima vizită a lui Ceaușescu, în '66.
> *Gheorghe Anghel*: În '66. A venit șeful de cadre de la raion: că la muzeu nu-i niciun membru de partid. Și, în două săptămâni, pe mine și pe Popa ne-au făcut membri de partid. S-au dus la Șard, au luat referințe, și ne-au făcut ca să fie cineva membru de partid și la muzeu.
> [...]

[1] Ursu 2021, p. 64.
[2] Ursu 2021, p. 70-73.
[3] Ursu 2021, p. 60, 75.

Dragoș Ursu: Și vine Ceaușescu în ‘66...
Gheorghe Anghel: Și vine Ceaușescu și se anunță că va vizita Sala Unirii și celula lui Horea, atât. Atât știam noi. Și a venit, Popa s-a pregătit, apare în poză. Pe mine m-a trimis la Galda. Acolo a început vizita. Erau un I.A.S. (Întreprindere Agricolă de Stat) [...] Aici, la Alba Iulia, muzeul era la Catedrală, nu era nimeni. I-am văzut când s-au dus la Sala Unirii. Eu m-am dus la muzeu și de acolo în curtea Catedralei. Ulterior, după ce-au vizitat Sala Unirii, s-au dus la Batthyaneum. Eu știam că nu e în program. Și totuși ei s-au dus. Și pe urmă eu am stat cu Emilian - că era arhimandrit, din ‘63 venise aici - și cu doi călugări sub turn să-i vedem. Și plecau, și unde e podul s-au oprit. Și s-au întors. Și ne-am trezit în față cu Ceaușescu, eu și cu Emilian. Emilian zice: *Stai lângă mine*. Păi eu l-am introdus... Și-am început să-i explicăm. Popa a rămas la bibliotecă, dar, între timp a aflat, și-a venit și el. Dar noi eram deja în Catedrală.
Dragoș Ursu: I-ați spus lui Ceaușescu că a fost făcută pentru Încoronare?
Gheorghe Anghel: Da, eu i-am spus.
Dragoș Ursu: Și el ce-a zis?
Gheorghe Anghel: N-a zis nimic. I-am zis: *Răspunsul Regatului României la actul Unirii*. Așa i-am spus.
Dragoș Ursu: Dar dumneavoastră de unde știați, că în școală nu făcuserăți?
Gheorghe Anghel: Nu, dar știam. Am venit aici, am citit ce s-a scris despre Unire.
Dragoș Ursu: Și vine în Catedrală. Are vreo reacție? Zice ceva? Portretele regilor erau astupate? Tablourile votive ale regilor Ferdinand și Maria, ctitori ai Catedralei Încoronării, pictate pe peretele vestic al pronaosului.
Gheorghe Anghel: Erau, da. I-am spus că aici sunt ctitorii, regele Ferdinand... Catedrala se numește Catedrala Încoronării, din ‘48 se numește Catedrala Reîntregirii... Și Emilian i-a explicat, că e mănăstire, că a fost episcopia Armatei... Toate, foarte clar. A ascultat, dar n-a zis nimic. **Și i-a mai spus că peste doi ani se împlinesc 50 de ani de la Unire.** Între timp a venit Popa, i-a mai spus și el ceva. A venit exact când s-a făcut poza. Eu eram după Emilian și nu m-am văzut în poză [râde]. Și a plecat. După asta, ne-am întâlnit noi... foarte mulțumiți. Ce s-a întâmplat? S-a făcut la Hunedoara un fel de „dare de seamă a vizitei”, în prezența lui Ceaușescu. [...]
Dragoș Ursu: După vizita asta s-a schimbat ceva la nivel local?
Gheorghe Anghel: Imediat noi am făcut un mare referat, un memoriu.

Dragoș Ursu: Există în arhiva muzeului?
Gheorghe Anghel: Nu știu dacă există, nu eram eu șef.
Dragoș Ursu: Deci, ați făcut un memoriu...
Gheorghe Anghel: Un mare memoriu privind sărbătorirea semicentenarului.
Dragoș Ursu: Și unde le-ați trimis?
Gheorghe Anghel: Le-am făcut în trei exemplare, ca să meargă repede. Până stă la raion, până stă la regiune... Și noi am făcut trei exemplare. Am scris c-am trimis și-acolo, și-acolo - ca să nu ne pedepsească.
Dragoș Ursu: Ați trimis la București, la Deva și la Alba.
Gheorghe Anghel: Da. Și după o săptămână am primit un delegat de la Comitetul Central. Și-atunci i-am spus ce ne trebuie: Babilonul, Sala Unirii toată și să facem un mare muzeu pentru unire, o statuie a lui Mihai Viteazul.
Dragoș Ursu: Ați scris despre asta?
Gheorghe Anghel: Da, sigur că da.
Dragoș Ursu: Cine-a compus memoriul?
Gheorghe Anghel: În comun. Berciu și Popa scriau. Discutam fiecare frază.[4]"

În perioada 1966-1967, se conturau, așadar noi planuri pentru muzeul albaiulian. Apropierea anului 1968, care anunța împlinirea semicentenarului Unirii din 1918 a adus muzeului posibilitatea dezvoltării: schimbarea rangului muzeal, dobândirea de spații și fonduri pentru reamenajări expoziționale. Schimbările încep să devină vizibile la nivel documentar în arhiva muzeului, în dosarele anilor 1967 și 1968.

În 10 ianuarie 1967, directorul muzeului, Alexandru Popa, adresa Consiliului Muzeelor (din cadrul Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă) o cerere de schimbare a categoriei de încadrare a muzeului și trecerea la categoria I, de rang „republican", „în perspectiva organizării măritului complex al Unității Naționale, devenit acum un imperativ de stat evident"[5]. Nu ne este clar dacă această adresă este sau nu memoriul amintit de Gheorghe Anghel în interviul mai sus-menționat, însă este cert că acest document a fost adresat mai multor instituții.

De altfel, întreg anul 1967, reflectat în arhiva muzeului, surprinde tensiunea demersurilor și solicitărilor adresate de personalul științific al muzeului albaiulian (Ion Berciu, Eugen Hulea, Alexandru Popa, Gheorghe Anghel) instituțiilor abilitate în diferite probleme, într-un efort imens de a fructifica conjunctura favorabilă și de a reabilita istoric, memorial și simbolic Alba Iulia –

[4] Ursu 2021, p. 74.
[5] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 1.

în primul rând, în mod esențial, prin oferirea statutului necesar muzeului de istorie din oraș, gestionar al patrimoniului istoric, dar și deținător al unei șanse fabuloase de revendicare și recuperare a memoriilor simbolice ale orașului – și ale națiunii: Mihai Viteazul, Horea, Cloșca și Crișan, 1848, 1918.

Revenind la documentul care datează de la începutul anului 1967 (10 ianuarie), respectiv adresa care solicita schimbarea categoriei muzeului, ea era adresată Comitetului pentru Cultură și Artă Deva (din cadrul Sfatului Popular al Regiunii Hunedoara), instituția în subordinea căreia se afla Muzeul Regional Alba Iulia.

Documentul reamintea de „linia demersurilor repetate făcute de noi și dvs. la forurile superioare" și relua rugămintea: „să binevoiți a pune, din nou, cu toată fermitatea, problema, la Consiliul Muzeelor și Consiliul de Stat pentru muncă și salarii, a trecerii muzeului din Alba Iulia în categoria pe care o merită de fapt și de drept, [...] în perspectiva organizării mărețului complex al Unității naționale"[6]. Argumentând importanța istorică a Alba Iuliei, conducerea muzeului încercase în repetate rânduri să obțină schimbarea încadrării muzeului, inițial de la categoria a III-a la categoria a II-a[7], iar acum, sub semnul șansei celebrării semicentenarului, la categoria I.

În paralel cu aceste pregătiri, nici cercetarea științifică nu era neglijată.

Numele muzeului și al revistei *Apulum. Acta Musei Apulensis* a fost consacrat în dimensiunea sa istorică și științifică datorită eforturilor istoricului și arheologului Ion Berciu, fost director al muzeului (1938-1949), care, după o perioadă de detenție politică (1952-1955), și reangajare la Muzeul din Sebeș[8] (1955-1958), revine la Alba Iulia și este reîncadrat, fără a mai putea reveni la funcția de conducere. Formarea intelectuală interbelică a lui Berciu (fusese discipolul lui Nicolae Iorga, iar studiile doctorale și le făcuse sub îndrumarea lui Jérôme Carcopino) făcuse ca el să păstreze o corespondență academică vie cu numeroși colaboratori, ceea ce a dus la excepționala calitate a publicației Apulum și a colaborărilor internaționale[9].

Muzeul avea în plan publicarea numărului VII al revistei Apulum ca volum omagial „închinat semicentenarului Unirii Transilvaniei cu României"[10]. Arhiva muzeului consemnează o bogată corespondență științifică purtată de Ion Berciu cu istorici ai vremii, unii dintre ei, nume consacrate din istoriografia

[6] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 4.
[7] AMNUAI, dos. 1/1963, f. 81.
[8] Pentru activitatea lui Berciu la Sebeș, vezi Dărămuș 2009.
[9] Pentru mai multe detalii vezi Roșu, Bogdan 2023.
[10] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 5.

românească (Constantin Daicoviciu, David Prodan) și internațională[11] (Jérôme Carcopino[12]), lingvistică (Alexandru Rosetti).

Tot în contextul pregătirilor semicentenarului, colectivul muzeului a propus înființarea unui organism științific specializat, care să depindă de Institutul de Istorie și Arheologie al Filialei din Cluj a Academiei Române: o secție de cercetare istorică subordonată Institutului, dar stabilită la Alba Iulia, care să își dedice eforturile pe trei direcții principale, în cercetări direct legate de patrimoniul deținut și de istoria bogată a zonei: sectorul de arheologie (săpături, valorificare, elaborare de monografii[13]), sectorul de istorie medie (cercetare, șantiere arheologice, analize istorie și elaborare de studii și monografii[14]) și sectorul de istorie modernă (care să studieze secolele XIX-XX: 1848, Memorandumul, Unirea, mișcările muncitorești din primele decenii ale secolului XX)[15]. Bogăția colecțiilor arheologice și istorice, precum și existența a două valoroase Biblioteci, cea a Muzeului și cea a Bibliotecii Batthyaneum, a arhivelor regionale (Alba și Deva) ar fi justificat succesul demersului, perfect susținut și de dezvoltarea cercetării științifice și stabilirea relațiilor cu străinătatea prin corespondență științifică, expediere și primire de publicații. Ion Berciu semnează acest referat, iar adnotarea de pe document sugerează că propunerea a fost făcută unor superiori instituționali („Prezentat personal tov. P. Lucaciu. 10. I. 1967. I.B.”), însă inițiativa avea să rămână fără succes.

Ideea unei structuri de cercetare a avut și alți susținători, dintre care cel mai înfocat a fost Ion Clopoțel[16]. Dosarele 1/1967 și 9/1967[17] din arhiva muzeului consemnează, intercalat, scrisorile lui și osteneala de a promova cauza unui institut de cercetare în fața diferitor persoane sau organisme instituționale.

Insistența lui a rămas nematerializată, iar, în cele din urmă, conducerea muzeului l-a rugat să-și reducă eforturile de lobby, pentru a nu suferi alte neplăceri pe parte instituțională și a nu stârni invidii suplimentare – apropierea semicentenarului deja presupunea largi eforturi financiare[18] și o creștere în statut și importanță a muzeului albaiulian.

În același timp, dosarele anilor 1967 înregistrează materiale științifice ale istoricilor muzeului, prezentate în decursul anului 1966, sau care urmau să fie

[11] AMNUAI, dos. 1/1967, dos. 2/1967, dos. 3/1967, passim.
[12] Care, în contribuția sa, aducea un omagiu lui Nicolae Iorga și Vasile Pârvan. J. Carcopino, „Nicolas Iorga et Vasile Pârvan”, în *Apulum. Acta Musei Apulensis*, VII, pp. 33-34.
[13] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 7.
[14] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 8.
[15] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 8-9.
[16] Gazetar antebelic, prezent în decembrie 1918 la Alba Iulia în calitate de șef al biroului de presă, cu o bogată carieră interbelică (director de ziar, printre altele) și postbelică. Din 1956 și până la pensionarea sa, în 1961, Clopoțel fusese director al Bibliotecii Centrale Universitare București.
[17] AMNUAI, dos. 9/1967, f. 88 și următoarele.
[18] Documentabile printr-o insistentă corespondență aflată în arhiva MNUAI.

trimise spre tipar în viitorul apropiat. Devine deosebit de interesantă consolidarea treptată a discursului despre Alba Iulia ca oraș-simbol, și revendicarea importanței sale istorice – toate, prin eforturile multidirecționale ale istoricilor muzeului.

Atrage atenția un material științific redactat de muzeograful Eugen Hulea, prezentat la o sesiune națională organizată de Consiliul Muzeelor în 1966.

Materialul, trimis spre tipărire la începutul anului 1967, se intitula „Necesitatea unui muzeu al unității naționale la Alba Iulia”[19] și prezintă interes din mai multe motive. Hulea construia mai mult decât o simplă justificare a nevoilor muzeale prin elementele istoric definitorii ale orașului – el începea, de fapt, să contureze un discurs muzeal ce avea să se ancoreze constant în amintitele elemente de geografie simbolică a Alba Iuliei[20]: Alba Iulia este leagăn al formării poporului român și centru istoric constant al Transilvaniei încă din epoca daco-romană, loc al răscoalei din 1784 și cetate a Marii Uniri din 1 Decembrie 1918. Citând din Nicolae Bălcescu (unitatea națională ca „singura mântuire a poporului român”) și Nicolae Iorga (unirea ca e „minunea așteptată de veacuri a unității politice românești”).

Când amintește de precedente muzeale în Transilvania, Hulea oferă, interesant și nimerit ales pentru epoca în care scrie[21], referințe istorice legate de înființarea muzeului ASTRA (1905), „unicul muzeu pe care l-au avut românii din Transilvania până la 1918”[22], fără a menționa continuitatea patrimonială cu primul muzeul de istorie înființat în Alba Iulia de către Societatea pentru științe istorice și arheologice (1888).

Conștient de amprenta istorică pe care o avea instituția în care lucra, el nu menționează nimic despre momentul 1929 sau despre titulatura anterioară de „Muzeul Unirii” (1929-1939); cu eleganță, amintește dezvoltarea rețelei muzeale românești în anii socialismului, așezând-o sub semnul „revoluției culturale [...] care urmărește [...] ridicarea nivelului cultural al maselor”[23].

În aceeași cheie de inserare a frazeologiei ideologice ca mijloc de autoprotecție, Hulea[24] citează din Nicolae Ceaușescu, despre legătura dintre

[19] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 18-30.

[20] Punctele de intersecție ale istoriei Alba Iuliei cu discursul istoriografic „de manual” despre istoria românilor pot fi concentrate de-a dreptul într-un fel de panteon de sine stătător: locuire din perioada dacică (Cetatea Piatra Craivii), perioada romană, cetatea medievală a Bălgradului, prezența voievodului Mihai Viteazul la Alba Iulia, răscoala lui Horea, anul 1848, Unirea din 1918. De altfel, o trecere prin majoritatea acestor evenimente apare reluată în discursul public chiar în preajma încoronării suveranilor României Mari, Ferdinand și Maria, la Alba Iulia, în 1922.

[21] Evită moștenirea maghiară și referințele la regalitatea română.

[22] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 21.

[23] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 20.

[24] El însuși, fost deținut politic. Pentru memoriile sale care detaliază periplul prin închisori, vezi Hulea 2019.

istoria luptei pentru unitate națională și istoria partidului comunist, pentru a legitima urgența proiectului în cadrul discursului oficial al epocii[25].

Nu în ultimul rând, Hulea argumentează că, deși Muzeul Unirii din Iași (1959) și Muzeul de Istorie a Partidului (Comunist) trataseră parțial tema luptei pentru independență și unitate națională, ea rămânea insuficient reprezentată muzeal, fiind nevoie de o instituție de sinteză, dedicată integral acestui proces istoric. Argumente practice pe care le oferea suplimentar: existența la Alba Iulia a unei baze muzeale cu tradiție (raportând peste 400.000 de vizitatori între anii 1958-1965)[26] și a unor clădiri istorice de proporții corespunzătoare pentru găzduirea unui complex muzeal amplu.

Materialul este excelent în a contura interacțiunea cu dublu sens dintre muzeu și partid (prin Consiliul de Stat pentru Literatură și Artă/Consiliul Muzeelor): partidul se legitimează prin istoria națională, în special după ruptura de Moscova, iar Alba Iulia, chintesență de momente simbolice, are șansa unică de a-și dezvolta infrastructura muzeală de mult timp neglijată – puținii angajați ai muzeului, istorici, înțeleg asta și acționează în consecință, încercând să mobilizeze toate resursele – promise și existente.

Convergența acestor interese (dinspre muzeu și dinspre partid) face ca muzeul din Alba Iulia să renască în anul 1968, o dată cu sărbătorirea semicentenarului Unirii, prin primirea definitivă a două clădiri reprezentative: întreagă Sală a Unirii (din 1957, o parte din depozitele muzeului fuseseră deja mutate aici) și imensa clădire Babilon, fostul pavilion al ofițerilor din armata habsburgică în perioada 1853-1918, preluat ulterior de armata română, și prin punerea bazelor unei noi expoziții permanente.

În anul 1967, activitatea muzeului fusese împărțită în munca pentru două expoziții: munca pentru expoziția ce urma să se nască în secția Unirii cu ocazia semicentenarului, o expoziție referitoare la cartea veche românească, conferințe

[25] După discursul ținut de Nicolae Ceaușescu în 8 mai 1966, la plenara C.C. al P.C.R., cu ocazia aniversării a 45 de ani de la constituirea Partidului Comunist Român, se naște o nouă linie istoriografică: partidul nu mai este prezentat ca o creație de import sovietic/cominternist, ci ca o continuare firească a întregii lupte istorice a poporului român pentru independență, unitate și dreptate socială. Legitimarea națională necesară după ruptura simbolică față de Moscova face ca, după 1966, istoria partidului să se grefeze pe firul continuu al luptei românilor pentru unitate — de la Mihai Viteazul, prin 1848, prin Unirea din 1859 și 1918, până la „revoluția de eliberare socială" din 1944. Petrescu 2009, p. 523–544.

[26] Legat de creșterea bruscă a interesului turistic asociat cu colaborările școală-muzeu, Gheorghe Anghel își amintește: „Începând de prin '61-'62, au început școlile să facă excursii cu trenul. În fiecare an, clasele finale luau un vagon și mergeau în toată țara. Și veneau. Că dintr-odată, de la o mie-două, țin minte că în '63, am raportat 21.000 de vizitatori. Eu eram *ghidușul* principal și cu domnul Cloșca [Băluță, n.a.]". Ursu 2021, p. 66.

publice (în număr de 36), articole în ziare locale și centrale, 5 simpozioane, 3 lectorate și 14 lecții de istorie în muzeu[27].

În vederea alcătuirii unei tematici reprezentative pentru noua expoziție permanentă a muzeului, Berciu solicită ajutor specialiștilor cunoscuți din țară. Îi scrie lui Dumitru Protase, la Institutul de Arheologie și Istorie din Cluj, comunicându-i, cu umor: „Cum știți, organizăm o Secție a Unirii, privită într-o largă perspectivă. Ca început, am luat-o de la Adam!" și solicitându-i câteva sugestii și material relevant pentru a ilustra „epoca continuității", de după „părăsirea" Daciei de către romani (secolele IV-X)[28]. Îi scrie lui Octavian Floca, cerându-i poze pentru ilustrarea cetății dacice de la Bănița[29]. În paralel, poartă o corespondență intensă pentru a solicita studii pentru Apulum VII, pentru a confirma primirea de materiale, și pentru a păstra legătura cu Miron Constantinescu[30], a cărui influență directă pare a fi patronat amploarea pe care începea să o ia muzeul, reconfigurat sub un nume măreț și plin de auspicii, ca proiect de „muzeu al unității naționale".

„În '67 s-a lucrat nebunește"[31], povestește Gheorghe Anghel. „Au venit de la D.M.I. (Direcția Monumentelor Istorice). S-a făcut circuitul... Ca să nu se rupă circuitul, prin subsolul Sălii Unirii s-a făcut coridor"[32].

În septembrie 1967[33] se semnează procesele verbale pentru predarea celor două clădiri către muzeu, iar primirea este finalizată în 24 ianuarie 1968, când se încheie și semnează, în patru exemplare, procesul-verbal de predare-primire a cazărmii nr. 947 de către Unitatea Militară nr. 01653 Alba Iulia, Unitatea Militară nr. 02444 Sibiu și Muzeul Regional Alba Iulia[34].

Începutul anului 1968 surprinde o energie mare de organizare administrativă:

> *„Dragoș Ursu*: S-a terminat la timp clădirea Babilon?
> *Gheorghe Anghel*: Da.
> *Dragoș Ursu*: Și ce-ați făcut în ea?
> *Gheorghe Anghel*: Acolo am recurs la o soluție provizorie. În toată partea de jos am făcut lapidariu roman. La etajul I ne-au sugerat ăia de la București, se făcuse deja Consiliul Culturii... Ei aveau depozitele Uniunii Artiștilor Plastici. Și acolo, tot felul de tablouri.

[27] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 60.
[28] AMNUAI, dos. 1/1967, f. 471.
[29] Ibidem, f. 472.
[30] Care în 1967 era ministru adjunct la Ministerul Învățământului, cu un an înainte de a reveni în C.C. al P.C.R. cu sprijinul lui Nicolae Ceaușescu.
[31] Ursu 2021, p. 74.
[32] *Ibidem*.
[33] AMNUAI, dos. 4/1967, ff. 9-19 și ff. 23-28.
[34] *Loc. cit.*, f. 22.

> Și au adus de acolo tablouri istorice și de artă și contemporane, cu muncitori. Și statui și basoreliefuri. Și au făcut, ei au făcut expoziția. Și la etajul II au venit Muzeul de Artă Populară din București și Muzeul Satului și-au făcut o expoziție foarte frumoasă de artă populară românească, cu costume pe provincii.
> *Dragoș Ursu*: Ce sprijin ați primit pentru organizare?
> *Gheorghe Anghel*: Dintr-odată ne-am înmulțit. De la 3-4 am devenit, la sfârșit, la organizare, cu tot, 70 de oameni.
> *Dragoș Ursu*: Dar în '68?
> *Gheorghe Anghel*: A, în '68 eram vreo 10.
> *Dragoș Ursu*: Dar în '68?
> *Gheorghe Anghel*: A, în '68 eram vreo 10.
> *Dragoș Ursu*: Dar cine v-a ajutat să faceți expoziția?
> *Gheorghe Anghel*: „Decorativa" București. Era o întreprindere a Consiliului Culturii, care făcea expoziții internaționale și muzeele. Ei au lucrat tot, inclusiv vitrinele, expunerea. Aveau arhitecți, decoratori. Ăia ne-au învățat cum se lipesc documentele, e o tehnică"[35].

În ce privește conținutul expozițional (text, selecție piese, reproduceri etc.), e interesat de semnalat că propunerile de tematică expozițională alcătuite de personalul științific al muzeului trec prin aprobarea preliminară a Consiliului muzeelor înainte de a fi predate pentru execuție către I.S. „Decorativa"[36].

Pe tot acest fundal de muncă imensă, nu toate problemele urgente erau încă rezolvate. O adresă trimisă de Muzeul Regional Alba Iulia Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă/Direcției Muzeelor și Monumentelor București anunță situația lucrărilor și problemele încă nerezolvate: schimbarea categoriei muzeului, creșterea imperios necesară a personalului muzeului, și încheierea unor contracte și pentru amenajarea clădirii Babilon, nu doar pentru secția (Sala) Unirii[37].

Un document înregistrat în arhiva MNUAI pe anul 1968, cel mai posibil o ciornă sau plan de lucru, intitulat „Memoriu", reia cu argumente ample solicitarea de schimbare a categoriei muzeale și de creștere a numărului de angajați, care nu fuseseră încă obținute, în ciuda predării clădirilor Babilon și a Sălii Unirii către muzeu, așa cum aflam din adresa anterioară[38]. Documentul, plin de adnotări și corecturi, pare a fi redactat de personalul științific al muzeului, care, așa cum am amintit, își dau concursul, efortul și priceperea în slujba muzeului de istorie (**Fig. 1-3**).

[35] Ursu 2021, p. 76-77.
[36] AMNUAI, dos. 1/1968, f. 60.
[37] *Loc. cit*., f. 177.
[38] *Ibidem*.

Între timp, lucrările de construcții și amenajare par să avanseze conform graficului[39]. În clădirea Babilon, parterul avea să fie dedicat, într-o primă fază lapidariului roman, etajul întâi colecției de artă, în timp ce etajul cel de-al doilea, colecției de etnografie. Iar Sala Unirii (secția „Unității naționale") începe prin a adăposti o expoziție aflată sub semnul narațiunilor *întregitoare*.

Tematica și conținuturile expoziției permanente a secției „Unității Naționale" inaugurate în Sala Unirii în anul 1968 merită o privire aparte.

Răspândită pe cele 104 file de arhivă ale volumului 17/1968 din arhiva MNUAI, a cărui copertă poartă semnătura istoricului Eugen Hulea, tematica expozițională acoperă secțiuni precum: „Originea poporului român și a limbii române", „Formarea poporului român", „Formarea statelor feudale romane: Transilvania, Țara Românească și Moldova", „Mișcări sociale cu tendințe de unitate în secolele XIV-XV", „Lupta pentru apărarea neatârnării statelor românești sec. XIV-XVI", „Ideea unității poporului român oglindită în cultura feudală a secolelor XIV-XVI", „Unirea Țărilor Române sub Mihai Viteazul", „Apariția și dezvoltarea conștiinței naționale în perioada destrămării feudalismului și începutul capitalismului", „Lupta socială și mișcarea națională", „Ecourile răscoalei lui Horia în conștiința maselor", „Ideea unității de limbă și de neam oglindită în tipăriturile și cronicile românești din a doua jumătate a secolului al XVI-lea până la începutul secolului al XVIII-lea", „Ideologia luministă și formarea culturii naționale unitare", „Mișcări politice cu tendințe de unitate și apărarea limbii române", „Revoluția de la 1848", „Formarea statului național român", „Lupta pentru drepturi naționale și unitate națională în a doua jumătate a secolului al XIX-lea", „Cucerirea independenței naționale 1877-1878", „Intensificarea luptei pentru unitatea națională la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea", „Lupta pentru unitate națională în timpul primului război mondial", „Marea Revoluție Socialistă din Octombrie", „Lupta popoarelor din Imperiul Austro-Ungar pentru eliberare națională", „Activitatea emigrației române", „Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918" (inclusiv „Poziția socialiștilor români față de Unire"), „România 1918-1968" („Mișcarea muncitorească și activitatea Partidului Comunist Român 1918-1928", „România în anii crizei 1928-1933", „Lupta maselor pentru apărarea independenței naționale și integrității teritoriale împotriva pericolului fascist", și, nu în ultimul rând, „România în anii evoluției populare: construirea bazelor socialismului 1944-1968"[40].

Cuvântul-cheie care oferă coerență narațiunii istorice și muzeale propuse în acest spațiu este „unitate". Cu ocazionalele accente ideologice asupra tulburărilor sociale (momentele de revolte, revoluții, mișcările muncitorești), în

[39] *Loc. cit.,* ff. 379-380.
[40] AMNUAI, dos. 17/1968, passim.

cadrul discursului muzeal alcătuit în anul 1968, majoritatea episoadelor culturale și politice amintite din istoria românilor sunt așezate sub semnul unității naționale, care transpare în spații și timpuri diferite, călătorind prin istorie până în gloriosul an 1968.

Situația graficului de lucrări amintit anterior ne oferă, pe lângă mențiunile referitoare la termene preconizate de execuție (septembrie-octombrie 1968[41]), și câteva detalii explicite referitoare la responsabilitatea și la controlul politic al discursului muzeal. Punctul 4 afirmă explicit: „Pentru definitivarea lucrărilor în vederea deschiderii expozițiilor s-au stabilit următoarele: a) Pentru expoziția muzeului Unității Naționale *planul tematic va fi refăcut potrivit observațiilor făcute și prezentat C.S.C.A și Secției de propagandă a C.C. al P.C.R pe data de 9 septembrie 1968 de către colectivul Muzeului din Alba Iulia*. *Pentru perioada 1918 și până în prezent tematica va fi întocmită de către un colectiv al secției de propagandă a C.C. al P.C.R cu participarea delegaților muzeului din Alba Iulia, până la 15 septembrie 1968*”[42].

Tematica expozițională a secției Unirii, prezentată în linii generale în paginile anterioare, conține, așadar, nu doar o propunere de organizare cronologică a istoriei românilor, ci și elementele unui discurs istoric și muzeografic construit la intersecția dintre preocupările științifice ale specialiștilor și imperativele ideologice ale epocii. Documentul amintit anterior este deosebit de relevant pentru înțelegerea mecanismelor prin care o inițiativă muzeală locală era integrată în sistemul instituțional și politic al regimului comunist.

În timp ce colectivul muzeului avea responsabilitatea refacerii planului tematic general, potrivit observațiilor primite, elaborarea secțiunii consacrate perioadei 1918–1968 urma să fie încredințată unui colectiv al Secției de propagandă a Comitetului Central al P.C.R., cu participarea delegaților muzeului albaiulian. Această împărțire a responsabilităților sugerează că istoria contemporană, mai ales aceea care permitea integrarea partidului comunist în narațiunea istorică națională, constituia un domeniu asupra căruia autoritățile politice înțelegeau să exercite un control direct.

Discursul (și proiectul) muzeal al refacerilor albaiuliene din jurul anului 1968 nu a fost însă impus exclusiv din exterior. Documentele anilor 1966–1968 surprind inițiativele repetate ale specialiștilor albaiulieni, preocuparea lor pentru obținerea unor spații corespunzătoare, pentru dezvoltarea cercetării științifice și pentru organizarea unei expoziții care să valorifice importanța istorică a orașului. Istoricii muzeului au înțeles oportunitatea oferită de apropierea semicentenarului Unirii și au încercat să o transforme într-un proiect instituțional de amploare – aceste dovezi sunt nenumărate în dosarele de arhivă ale instituției, care, pe lângă

[41] AMNUAI, dos. 1/1968, ff. 379-380.
[42] *Ibidem*.

demersurile instituționale și administrative, indică inclusiv un volum imens de studiu științific și pregătire editorială, în vederea elaborării contribuțiilor științifice pentru revista de specialitate Apulum, sau, dimpotrivă, pentru conceperea unor materiale de popularizare: fie că era vorba despre pliante, broșuri turistice, articole de ziar sau conferințe pentru „universitățile populare”[43]. În același timp, pentru ca toate acestea să fie realizate, propunerile lor trebuiau formulate într-un limbaj ocazional compatibil cu discursul oficial, și supuse aprobării organismelor de stat și partid.

Dincolo de mecanismele instituționale care au făcut posibilă organizarea expoziției, tematica elaborată în anul 1968 ne permite să observăm felul în care istoria românilor era selectată, ordonată și transformată într-o narațiune muzeală. Succesiunea secțiunilor tematice, de la originile poporului român până la construcția socialismului, nu reprezenta doar o organizare cronologică a trecutului, ci și o încercare de a oferi acestuia o coerență interpretativă. În centrul întregii construcții se afla ideea unității naționale, în jurul căreia erau reunite evenimente, personalități și procese istorice aparținând unor epoci foarte diferite.

Din această perspectivă, formarea poporului român, constituirea statelor medievale, domnia lui Mihai Viteazul, mișcările sociale și naționale din secolele XVIII–XIX, Revoluția de la 1848, Unirea Principatelor și Marea Unire din 1918 deveneau etapele succesive ale unui proces istoric îndelungat. Aceste evenimente erau integrate într-o succesiune care privilegia continuitatea și convergența, în detrimentul rupturilor, al diferențelor regionale sau al interpretărilor alternative. Istoria națională apărea, în consecință, ca o desfășurare aproape firească spre realizarea unității politice.

O asemenea organizare nu era, desigur, o particularitate exclusivă a istoriografiei comuniste. Construirea unei istorii naționale în jurul unor momente fondatoare și al unor personalități reprezentative avea o tradiție mult mai veche, pe care muzeografii albaiulieni o cunoșteau și o valorificau. Particularitatea proiectului din 1968 rezidă însă în integrarea acestei narațiuni într-un discurs istoric oficial, în care lupta pentru unitate și independență națională era asociată progresiv cu istoria mișcărilor sociale și, în cele din urmă, cu aceea a partidului comunist. Este semnificativ, din acest punct de vedere, că tematica expozițională nu se încheia cu momentul Marii Uniri. Anul 1918, care justifica însăși existența muzeului și amploarea sărbătoririi semicentenarului, devenea o etapă într-o narațiune extinsă până în prezentul politic al anului 1968. Introducerea unor secțiuni dedicate mișcării muncitorești, luptei antifasciste și construirii socialismului permitea stabilirea unei continuități între istoria națională și istoria regimului comunist.

[43] AMNUAI, dos. 1/1967, 5/1967, 1/1968, 5/1969, passim.

Prin urmare, expoziția propunea nu doar o reprezentare a trecutului, ci și o anumită modalitate de înțelegere a acestuia. Selecția evenimentelor, succesiunea lor și raporturile stabilite între diferitele epoci constituiau, în sine, forme de interpretare istorică. Unitatea națională devenea astfel nu numai tema expoziției, ci și principiul care îi organiza discursul, conferind unei istorii complexe aparența unei evoluții continue și orientate către un deznodământ prestabilit.

Din această perspectivă, reorganizarea expozițională din 1968 poate fi privită ca rezultatul unei întâlniri între două categorii de interese, care nu erau neapărat identice, dar care au devenit, într-o anumită măsură, convergente. *Pentru specialiștii muzeului, semicentenarul reprezenta posibilitatea recuperării și valorificării unui patrimoniu istoric și simbolic de excepție, precum și a dezvoltării unei instituții care funcționase vreme îndelungată în condiții materiale și administrative dificile. Pentru autoritățile politice, aceeași aniversare oferea posibilitatea integrării unor momente fundamentale ale istoriei naționale într-un discurs public compatibil cu noile orientări ideologice ale regimului*.

Documentele consultate nu ne permit să stabilim în toate cazurile cât din tematica propusă inițial de muzeografi a fost păstrat în forma expozițională definitivă și cât a rezultat din intervențiile ulterioare. Ele demonstrează însă că elaborarea discursului muzeal presupunea mai multe niveluri de decizie și că autoritatea științifică a specialiștilor era exercitată în interiorul unui cadru instituțional supus controlului politic. Această interacțiune cu dublu-sens dintre inițiativă profesională, negociere administrativă și constrângere ideologică reprezintă una dintre particularitățile reorganizării muzeului albaiulian în anul 1968 (cu prelungirea ulterioară, alcătuirea expoziției de bază din clădirea Babilon în anul 1975).

Reorganizarea expozițională a Muzeului Unirii din Alba Iulia, în perspectiva semicentenarului din 1968, a reprezentat un moment important în istoria instituției, cu urmări care au depășit cadrul aniversării. Documentele păstrate în arhiva muzeului ne oferă posibilitatea de a reconstitui nu doar pregătirile administrative și organizatorice ale acestui proces, ci și împrejurările în care au fost puse bazele unui nou discurs muzeografic, cu punctări ideologice evidente tributare epocii, dar construit în jurul ideii de unitate națională.

Ceea ce atrage atenția, înainte de toate, este efortul depus de specialiștii muzeului în anii 1966–1968 pentru dezvoltarea instituției în care lucrau. Solicitările repetate pentru obținerea unor spații corespunzătoare, schimbarea categoriei muzeale, proiectele de cercetare științifică și pregătirea noilor expoziții ne dezvăluie preocupările unui colectiv restrâns, care a înțeles oportunitatea oferită de apropierea semicentenarului și a încercat să o valorifice. Ion Berciu, Eugen Hulea, Alexandru Popa și Gheorghe Anghel au contribuit, fiecare prin activitatea sa, la formularea și susținerea unui proiect muzeal de amploare, în care importanța istorică a Alba Iuliei constituia principalul argument.

În același timp, reorganizarea muzeului nu poate fi desprinsă de contextul politic și cultural al epocii. Interesul regimului comunist pentru recuperarea și integrarea istoriei naționale în propriul discurs de legitimare a creat o conjunctură favorabilă dezvoltării instituției albaiuliene. Această convergență de interese a făcut posibilă realizarea unor proiecte îndelung urmărite de personalul muzeului, dar a presupus și adaptarea discursului expozițional la exigențele ideologice ale autorităților. Documentele referitoare la elaborarea și aprobarea tematicii expoziționale sunt relevante tocmai pentru a înțelege relația dintre inițiativa științifică, decizia administrativă și controlul politic.

Din perspectiva istoriei muzeografiei, anul 1968 marchează începutul unei transformări importante a modului în care istoria națională urma să fie reprezentată la Alba Iulia. Noua expoziție nu se limita la evocarea evenimentelor din 1 Decembrie 1918, ci propunea o amplă narațiune istorică, în care unitatea națională devenea principiul de organizare a trecutului, de la originile poporului român până la prezentul socialist. Această construcție expozițională reflecta atât tradiții mai vechi ale istoriografiei naționale, cât și particularitățile discursului oficial din a doua jumătate a anilor 1960.

Reorganizarea din 1968 nu a însemnat însă încheierea tuturor proiectelor formulate în anii anteriori. Unele dintre solicitările instituționale au rămas nesoluționate, iar amenajările expoziționale au cunoscut etape succesive de dezvoltare și modificare. Din acest motiv, momentul semicentenarului trebuie înțeles mai degrabă ca punct de plecare al unui proces mai îndelungat, ale cărui rezultate aveau să contribuie la configurarea expoziției permanente a muzeului în anii următori.

În cele din urmă, cercetarea de față readuce în atenție o dimensiune mai puțin vizibilă a istoriei muzeului: aceea a oamenilor, a inițiativelor și a negocierilor care au precedat realizarea expozițiilor. În spatele discursului muzeal, al obiectelor expuse și al amenajărilor care au devenit familiare generațiilor de vizitatori se află o istorie instituțională complexă, în care preocupările profesionale ale muzeografilor s-au întâlnit cu oportunitățile și constrângerile unei epoci. Reconstituirea acestei istorii ne permite să privim expoziția permanentă nu doar ca pe o reprezentare a trecutului, ci și ca pe un document al timpului în care a fost concepută, al alegerilor făcute și al semnificațiilor pe care creatorii săi au încercat să le transmită.

List of illustrations.

Fig. 1. Memorandum on changing the classification of the Alba Iulia Regional Museum from Category III to Category I, 1968, page 1.

Fig. 2. Memorandum on changing the classification of the Alba Iulia Regional Museum from Category III to Category I, 1968, page 2.

Fig. 3. Memorandum on changing the classification of the Alba Iulia Regional Museum from Category III to Category I, 1968, page 3.

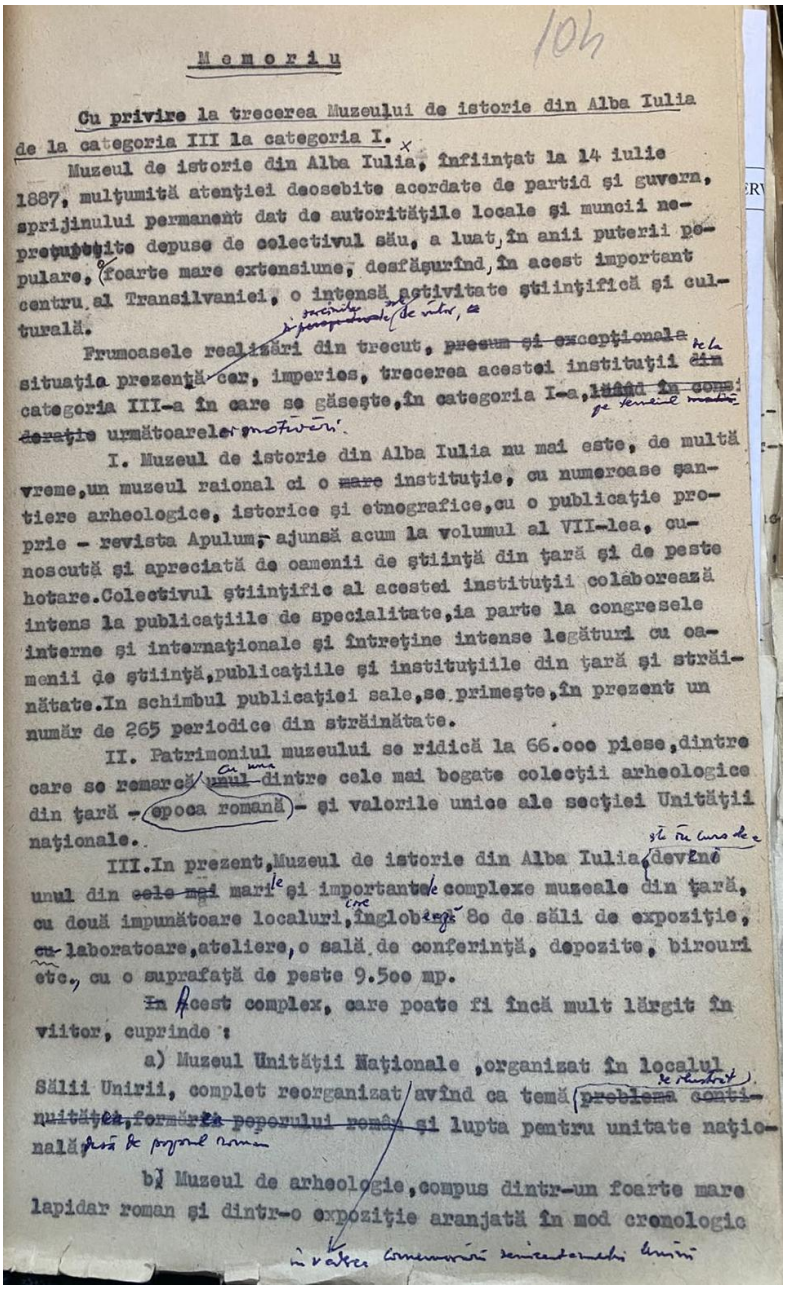

Memoriu

Cu privire la trecerea Muzeului de istorie din Alba Iulia de la categoria III la categoria I.

Muzeul de istorie din Alba Iulia, înființat la 14 iulie 1887, mulțumită atenției deosebite acordate de partid și guvern, sprijinului permanent dat de autoritățile locale și muncii neprețuite depuse de colectivul său, a luat, în anii puterii populare, o foarte mare extensiune, desfășurînd, în acest important centru al Transilvaniei, o intensă activitate științifică și culturală.

Frumoasele realizări din trecut, precum și excepționale situația prezentă cer, imperios, trecerea acestei instituții din categoria III-a în care se găsește, în categoria I-a, luînd în considerație următoarele motive:

I. Muzeul de istorie din Alba Iulia nu mai este, de multă vreme, un muzeul raional ci o mare instituție, cu numeroase șantiere arheologice, istorice și etnografice, cu o publicație proprie - revista Apulum, ajunsă acum la volumul al VII-lea, cunoscută și apreciată de oamenii de știință din țară și de peste hotare. Colectivul științific al acestei instituții colaborează intens la publicațiile de specialitate, ia parte la congresele interne și internaționale și întreține intense legături cu oamenii de știință, publicațiile și instituțiile din țară și străinătate. În schimbul publicației sale, se primește, în prezent un număr de 265 periodice din străinătate.

II. Patrimoniul muzeului se ridică la 66.000 piese, dintre care se remarcă unul dintre cele mai bogate colecții arheologice din țară - epoca romană - și valorile unice ale secției Unității naționale.

III. În prezent, Muzeul de istorie din Alba Iulia, devenit unul din cele mai mari și importante complexe muzeale din țară, cu două impunătoare localuri, însumînd 80 de săli de expoziție, cu laboratoare, ateliere, o sală de conferință, depozite, birouri etc., cu o suprafață de peste 9.500 mp.

Acest complex, care poate fi încă mult lărgit în viitor, cuprinde:

a) Muzeul Unității Naționale, organizat în localul Sălii Unirii, complet reorganizat, avînd ca temă problema continuității, formării poporului român și lupta pentru unitate națională a poporului român

b) Muzeul de arheologie, compus dintr-un foarte mare lapidar roman și dintr-o expoziție aranjată în mod cronologic

Fig. 1. Memoriu pentru schimbarea categoriei Muzeului Regional Alba Iulia din categoria a III-a în categoria I., 1968, pagina 1.

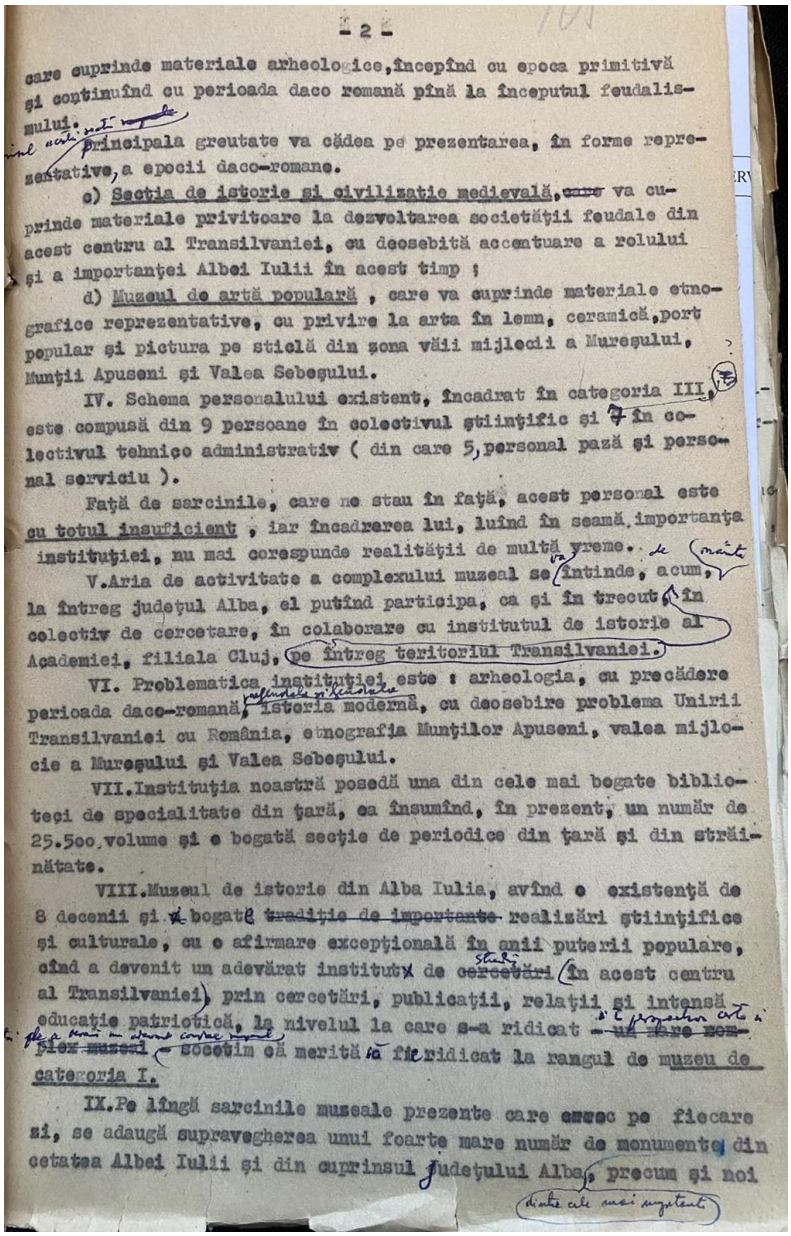

- 2 -

care cuprinde materiale arheologice, începînd cu epoca primitivă şi continuînd cu perioada daco romană pînă la începutul feudalismului.

Principala greutate va cădea pe prezentarea, în forme reprezentative, a epocii daco-romane.

c) Secţia de istorie şi civilizaţie medievală, ~~care~~ va cuprinde materiale privitoare la dezvoltarea societăţii feudale din acest centru al Transilvaniei, cu deosebită accentuare a rolului şi a importanţei Albei Iulii în acest timp ;

d) Muzeul de artă populară , care va cuprinde materiale etnografice reprezentative, cu privire la arta în lemn, ceramică, port popular şi pictura pe sticlă din zona văii mijlocii a Mureşului, Munţii Apuseni şi Valea Sebeşului.

IV. Schema personalului existent, încadrat în categoria III, este compusă din 9 persoane în colectivul ştiinţific şi 7 în colectivul tehnico administrativ (din care 5, personal pază şi personal serviciu).

Faţă de sarcinile, care ne stau în faţă, acest personal este cu totul insuficient , iar încadrarea lui, luînd în seamă importanţa instituţiei, nu mai corespunde realităţii de multă vreme.

V. Aria de activitate a complexului muzeal se va întinde, de acum, la întreg judeţul Alba, el putînd participa, ca şi în trecut, în colectiv de cercetare, în colaborare cu institutul de istorie al Academiei, filiala Cluj, pe întreg teritoriul Transilvaniei.

VI. Problematica instituţiei este : arheologia, cu precădere perioada daco-romană, istoria modernă, cu deosebire problema Unirii Transilvaniei cu România, etnografia Munţilor Apuseni, valea mijlocie a Mureşului şi Valea Sebeşului.

VII. Instituţia noastră posedă una din cele mai bogate biblioteci de specialitate din ţară, ea însumînd, în prezent, un număr de 25.500 volume şi o bogată secţie de periodice din ţară şi din străinătate.

VIII. Muzeul de istorie din Alba Iulia, avînd o existenţă de 8 decenii şi o bogate ~~tradiţie de importante~~ realizări ştiinţifice şi culturale, cu o afirmare excepţională în anii puterii populare, cînd a devenit un adevărat institut de ~~cercetări~~ studii (în acest centru al Transilvaniei), prin cercetări, publicaţii, relaţii şi intensă educaţie patriotică, la nivelul la care s-a ridicat ~~- un mare complex muzeal~~ - socotim că merită să fie ridicat la rangul de muzeu de categoria I.

IX. Pe lîngă sarcinile muzeale prezente care cresc pe fiecare zi, se adaugă supravegherea unui foarte mare număr de monumente din cetatea Albei Iulii şi din cuprinsul judeţului Alba, precum şi noi

Fig. 2. Memoriu pentru schimbarea categoriei Muzeului Regional Alba Iulia din categoria a III-a în categoria I., 1968, pagina 2.

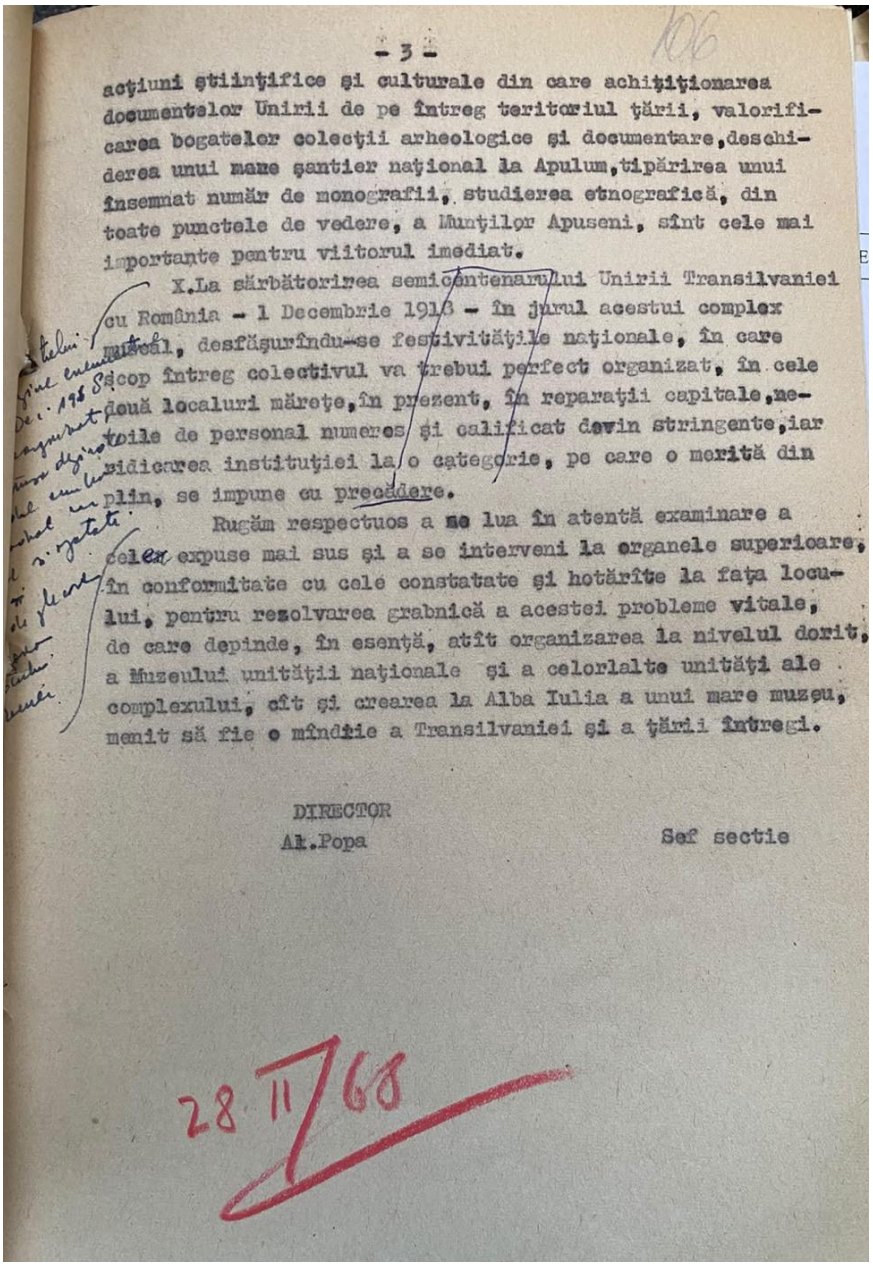

- 3 -

106

acţiuni ştiinţifice şi culturale din care achiţiţionarea documentelor Unirii de pe întreg teritoriul ţării, valorificarea bogatelor colecţii arheologice şi documentare, deschiderea unui mare şantier naţional la Apulum, tipărirea unui însemnat număr de monografii, studierea etnografică, din toate punctele de vedere, a Munţilor Apuseni, sînt cele mai importante pentru viitorul imediat.

X. La sărbătorirea semicentenarului Unirii Transilvaniei cu Romînia - 1 Decembrie 1918 - în jurul acestui complex muzeal, desfăşurîndu-se festivităţile naţionale, în care Scop întreg colectivul va trebui perfect organizat, în cele două localuri măreţe, în prezent, în reparaţii capitale, necesităţile de personal numeros şi calificat devin stringente, iar ridicarea instituţiei la o categorie, pe care o merită din plin, se impune cu precădere.

Rugăm respectuos a ne lua în atentă examinare a celor expuse mai sus şi a se interveni la organele superioare, în conformitate cu cele constatate şi hotărîte la faţa locului, pentru rezolvarea grabnică a acestei probleme vitale, de care depinde, în esenţă, atît organizarea la nivelul dorit, a Muzeului unităţii naţionale şi a celorlalte unităţi ale complexului, cît şi crearea la Alba Iulia a unui mare muzeu, menit să fie o mîndrie a Transilvaniei şi a ţării întregi.

DIRECTOR
Al. Popa

Şef sectie

28 II 68

Fig. 3. Memoriu pentru schimbarea categoriei Muzeului Regional Alba Iulia din categoria a III-a în categoria I., 1968, pagina 3 (facsimil).

Abrevieri bibliografice

Bogdan, Roșu 2023 – Florin Bogdan, Tudor Roșu, *Apulum. În universul unei reviste*, Editura Mega – Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, 2023.

Dărămuș 2009 – Gheorghe Dărămuș, „Ion Berciu și Muzeul din Sebeș", în *Terra Sebus. Acta Musei Sabesiensis*, vol. 1/2009, p. 389-399.

Hulea 2019 – Eugen Hulea, *Cronica unei condamnări. Deva, Alba Iulia, Ghencea, Midia, Onești 1949-1952*, Editura Vremea, București, 2019.

Petrescu 2009 – Dragoș Petrescu, „Building the Nation, Instrumentalizing Nationalism: Revisiting Romanian National-Communism, 1956–1989", *Nationalities Papers*, vol. 37, nr. 4 (iulie 2009), pp. 523–544.

Ursu 2021 – Dragoș Ursu, *Alba Iulia și Muzeul Unirii în anii comunismului. Dialoguri cu Gheorghe Anghel*, Editura Mega – Editura Muzeului Național al Unirii Alba Iulia, 2021.